

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เชียงใหม่คือหัวเมืองทางเหนือที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 700 ปี จึงมีรากฐานของศิลปวัฒนธรรมที่มั่นคงและเอกลักษณ์เฉพาะตัว จนเวลาล่วงเลยไปด้วยกระแสเทคโนโลยีหรือยุคโลกาภิวัตน์ ได้กำลังเข้ามาใส่เมืองเชียงใหม่ทำให้เชียงใหม่ได้กลายเป็นเมืองที่มีความเจริญเป็นอันดับสองรองจากกรุงเทพฯ และยังเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วโลกแห่งหนึ่งทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เชียงใหม่ยังได้ชื่อว่าเป็นเมืองร่ำรวยศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยอีกด้วย อีกทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ มีอำเภอที่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม หลายอำเภอด้วยกัน อำเภอสารภี เป็นอำเภอที่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่และเป็นอำเภอเชื่อมต่อกับจังหวัดลำพูน ภายในอำเภอสารภีมีสถานที่สำคัญมากมายรวมทั้งเวียงกุมกาม

เวียงกุมกามเป็น เมืองโบราณที่มีความสำคัญในจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งเรื่องประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความสนใจทั้งจากชาวไทย และชาวต่างชาติ ประเทศเป็นสถานที่ ที่มีร่องรอย อารยธรรมที่เก่าแก่ และมีความเป็นมาอย่างยาวนานกว่า 700 ปี เวียงกุมกามปรากฏอยู่ในเอกสารตำนานหลากหลายฉบับและมีที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองเชียงใหม่ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ มีระยะห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 6 กิโลเมตร จากตำนานและหลักฐานจะพบได้ว่าเวียงกุมกามนั้นมีการพบหลักฐานของแนวกำแพงเมือง คันดิน และกลุ่มโบราณสถาน จากกรมศิลปากร ได้เข้ามาทำการสำรวจชั้นทะเบียนและขุดค้นเป็นระยะๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 จากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณสถานร้างในเวียงกุมกามหลายแห่ง ได้พบหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณเวียงกุมกามเคยเป็นชุมชน โบราณที่มีผู้คนอาศัยอยู่มาตั้งแต่สมัยทริภุญไชย โดยมีอายุเก่าแก่มากกว่า 700 ปี สร้างขึ้นในสมัยพญามังรายเมื่อปี พ.ศ. 1829 เป็นเมืองหลวงแห่งแรกที่สร้างขึ้นก่อนเมืองเชียงใหม่ประมาณ 10 ปี หลังจากนั้นน้ำท่วมจากการที่น้ำป่าเปลี่ยนแปลง

เส้นทางน้ำ ทำให้เวียงกุมกามจมอยู่ใต้ตะกอนดินเป็นเวลาหลายร้อยปี¹ สำหรับชื่อของเวียงกุมกามนั้น ตามภาษาถิ่นแล้วน่าจะมาจากคำว่า “กุ่มกุ่ม” ต่อมามีการจดบันทึกเป็น “กุมกวม” และอาจเข้าใจ ผิดพลาดในภาษาจึงอ่านเป็น “กุมกาม” อีกความเห็นได้อธิบายว่า คำว่า “กุมกาม” นั้นพบหลักฐาน มาแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 1913 ในศิลาจารึกวัดพระยืน ลำพูน ส่วนคำว่า “กุ่มกวม” นั้นได้พบในประชุม พงสาวดารภาคที่ 61 ซึ่งเป็นเอกสารที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 จากคำบอกเล่าของผู้คนในสมัยนั้นว่า บริเวณเวียงกุมกามเคยถูกน้ำท่วมมาก่อนจึงผูกคำขึ้นเป็นกุ่มกวมซึ่งหมายถึงการสร้างคร่อมทับน้ำ และ สันนิษฐานต่อไปว่า กุมกามน่าจะมาจากคำสองคำรวมกันคือ กุม แปลว่า กำกับดูแล ป้องกันรักษา ส่วน กาม แปลว่า บ้าน เมื่อรวมกันจึงมีความหมายว่า “รักษาบ้านเมือง”²

การขุดค้นพบเวียงกุมกามในปี 2527 กรมศิลปากรได้ดำเนินการขุดแต่งพร้อมทำการบูรณะ โบราณสถานอีกหลายแห่ง จนทำให้ค้นพบวัดร้างและกลุ่มโบราณสถานที่สำคัญในเขตตำบลท่าวัง ตาลอำเภอสารภี ถึง 43 แห่ง นอกจากนี้ภายในบริเวณเวียงกุมกามยังมีซากปรักหักพังของโบราณสถาน มากมาย เช่น วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดช้างค้ำ วัดพระเจ้าองค์ดำ รวมทั้งกลุ่มโบราณสถาน วัดหัวหนอง และ วัดอื่นๆ ซึ่งทำให้แหล่งอารยธรรมเวียงกุมกามเป็น โบราณสถานที่มีความแตกต่างจาก โบราณสถาน อื่นๆ เป็นแหล่งอารยธรรมที่มีชุมชนสร้างบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงโบราณสถานอย่างหนาแน่นในปี พ.ศ. 2547 กรมโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่ได้จัดทำโครงการปรับปรุงถนนพร้อมทั้งปรับภูมิ ทัศน์ทำเส้นทางรถจักรยานเพื่อการจัดระเบียบและอำนวยความสะดวกในการเดินทางของผู้ที่สนใจใน ประวัติศาสตร์

ในปี 2548 ทางจังหวัดเชียงใหม่ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีโครงการพัฒนาและ ประชาสัมพันธ์เมืองประวัติศาสตร์เวียงกุมกามขึ้นเพื่อให้แหล่งอารยธรรมเวียงกุมกามเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและเป็นแหล่งศึกษาประวัติศาสตร์ภายใต้ชื่อ “เวียงกุมกามนคร โบราณใต้พิภพ” ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศรวมทั้งนักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ เข้ามาเที่ยวชมและศึกษาหาข้อมูลทางวิชาการนับแสนคนต่อปีจนทำให้เวียงกุมกาม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่³

1 สุรพล คำริห์กุล แผ่นดินล้านนา สำนักพิมพ์เมืองโบราณ กรุงเทพฯ 2545 หน้า 63

2 จิรศักดิ์ เดชวงศ์ญา ประวัติศาสตร์และศิลปกรรมเวียงกุมกาม มูลนิธิ สถาบันพัฒนาเมือง เชียงใหม่ 2548 หน้า 7

3 นพพร บุญเป็ง ความต้องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการจัดการแหล่งอารยธรรมเวียงกุมกาม ตำบลท่า วังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ หน้า 2

เมื่อวันที่ 14 - 20 พฤษภาคม 2556 ได้มีการจัดงานประชุมน้ำเอเชียแปซิฟิก (Asia Pacific Water Summit) โดยนายกรัฐมนตรี ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้มีการเชิญผู้นำในประเทศต่างๆ เข้ามาชมเวียงกุมกามและศึกษาถึงประวัติศาสตร์โดยใช้สื่อการแสดงผลงาน ดี เสียงเป็นการนำเสนอแก่ ผู้นำประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นการเน้นย้ำถึงความสำคัญของเวียงกุมกาม ทำให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานที่มีอยู่ และเกิดความหวงแหนแก่ โบราณสถานที่อยู่บริเวณ ใกล้เคียง หรือรอบๆ ตัวหมู่บ้าน

กระทั่งปัจจุบันในปี พ.ศ. 2556 พบว่า มีธุรกิจหลากหลายประเภท เข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากการให้บริการในด้านการท่องเที่ยวภายในบริเวณเวียงกุมกาม เช่น การก่อสร้างอาคารพาณิชย์ หมู่บ้านจัดสรร ใกล้กับโบราณสถานเวียงกุมกามขยายตัวกว้างขึ้น ทำให้คั้งและทำลายทัศนียภาพของแหล่งโบราณสถานเวียงกุมกาม นอกจากการก่อสร้างอาคารดังกล่าวแล้ว ยังมีการทำธุรกิจต่างๆ เช่น การให้บริการรถม้า รถราง นำชมสถานที่ท่องเที่ยว รวมทั้ง ร้านค้า ร้านอาหาร และร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงการขาดการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจาก เวียงกุมกามมีพื้นที่คาบเกี่ยวกัน ใน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลท่าวังตาล ตำบลหนองหอย และ ตำบลป่าแดด ทำให้การแบ่งเขตพื้นที่การปกครองของเวียงกุมกาม มีการปกครองดูแลโดยหลายหน่วยงานก่อให้เกิดปัญหาทางด้านการบริหารจัดการ ขาดข้อตกลงและความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน

ทางผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาพื้นที่เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพ โดยผู้ศึกษาคาดหวังว่าในการศึกษาคั้งนี้จะทำให้ทราบถึงประวัติศาสตร์ของเวียงกุมกามและสภาพปัญหาด้านการบริหารจัดการ สภาพการท่องเที่ยว ปัญหา ด้านการให้ความรู้ความเข้าใจเวียงกุมกาม ที่ขาดสื่อการเรียนรู้ใน เวียงกุมกาม แผ่นพับ สื่อวีทีทัศน์ ก่อนที่จะเข้าชม โบราณสถานเวียงกุมกาม นักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่มาท่องเที่ยวเองไม่สามารถทราบประวัติความเป็นมาของแต่ละโบราณสถานภายในบริเวณเวียงกุมกามเนื่องจาก ขาดสื่อการเรียนรู้ รวมถึงป้ายนำทาง ป้ายแสดงประวัติของโบราณสถานในแต่ละแห่งผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะหาแนวทางในการศึกษาคั้งนี้ เพื่อให้เป็นแนวทางในการจัดการเวียงกุมกามให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ มรดกทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของเมืองประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่

1.2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการมรดกวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเวียงกุมกามในปัจจุบัน

1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพมรดกวัฒนธรรมของเวียงกุมกามให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทำให้ทราบบริบททางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ มรดกทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของเมืองประวัติศาสตร์เวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่

1.3.2 ทำให้ทราบสภาพปัญหาของการจัดการมรดกวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเวียงกุมกามในปัจจุบัน

1.3.3 สามารถนำเสนอแนวทางการจัดการเวียงกุมกามให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ

1.4 ขอบเขตการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษา ชุมชนเวียงกุมกาม อำเภอเมือง , อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ มรดกทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนสภาพปัญหาของการจัดการมรดกวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเสนอแนวทางการจัดการมรดกวัฒนธรรมของเวียงกุมกามให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ โดยกำหนดเป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) การศึกษาบริบทของเวียงกุมกาม ชุมชน และทรัพยากรทางวัฒนธรรม

1.1) ที่ตั้งและลักษณะกายภาพของเมืองโบราณเวียงกุมกาม

1.2) ทรัพยากรทางวัฒนธรรมในเขตเวียงกุมกาม

1.2.1) โบราณสถาน

1.2.2) ศาสนสถาน

- 1.2.3) ชุมชนและประเพณีวัฒนธรรม
- 2) การศึกษาสภาพปัญหาและการจัดการแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเวียงกุมกาม
- 2.1) สภาพปัญหาทางกายภาพ
- 2.2) สภาพปัญหาของการบริหารจัดการ
- 2.3) ปัญหาของการจัดการแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร

มรดกวัฒนธรรมของเวียงกุมกาม และประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.5 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้างนี้

1.5.1 วัฒนธรรมชุมชนเวียงกุมกาม หมายถึง วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ที่ยังคงอยู่ในชุมชนเวียงกุมกามและได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

1.5.2 ชุมชนเวียงกุมกาม หมายถึง ชุมชนที่มีการอาศัยอยู่ร่วมกันกับโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

1.6 การเสนอผลการศึกษา

บทที่ 1 บทนำ

กล่าวถึงความจำเป็นและความสำคัญของการศึกษาวัตถุประสงค์ของการศึกษาประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย นิยามศัพท์ และการนำเสนอผลของการวิจัย

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าเอกสารและทบทวนวรรณกรรม เพื่อศึกษาสถานภาพความรู้เกี่ยวกับชุมชนเวียงกุมกาม เกี่ยวกับสภาพทั่วไป ประวัติทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สภาพสังคม และวัฒนธรรม แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศูนย์การเรียนรู้ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ตลอดจนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ในบทนี้นำเสนอถึงกระบวนการวิจัยและเทคนิคที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยแนวทางการจัดการเวียงกุมกามให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล วิธีการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และแปลความ

บทที่ 4 ทรัพยากรทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และสภาพปัญหาของเวียงกุมกาม

เป็นการศึกษาทั้งภาคเอกสารและภาคสนามในบริบทที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ลักษณะทางกายภาพ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และวิเคราะห์สภาพปัญหาและการจัดการแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของของเวียงกุมกาม จังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 5 แนวทางการจัดการเวียงกุมกามเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

เป็นการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการจัดการเวียงกุมกามแนวทางการจัดการเวียงกุมกามเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา อภิปราย และข้อเสนอแนะ

นำเสนอสรุปสาระสำคัญของการศึกษา พร้อมทั้งอภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งต่อไป

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved